

Główny Inspektorat
Weterynarii

Pryszczyca (Foot and mouth disease, FMD)

Sytuacja epidemiologiczna

- W Polsce ostatnie ognisko pryszczycy stwierdzono w 1971 roku.
- Choroba występuje endemicznie na Bliskim Wschodzie w krajach Azji i Afryki.
- Zakażenia w Europie występowały we Włoszech (1993), w Grecji (1994), Wielkiej Brytanii (2001 i 2007), Irlandii, Francji, Holandii (2001).
- W 2011 roku stwierdzono ogniska pryszczycy u zwierząt wolno żyjących oraz gospodarskich w Bułgarii.

Sytuacja epidemiologiczna

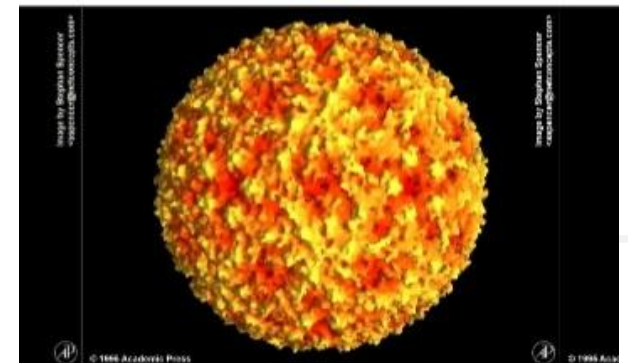
- **10 stycznia 2025 r. FMD potwierdzono w Niemczech**, u 3 wołów domowych (water Buffalo; Bubalus bubalis) utrzymywanych w niewielkim gospodarstwie, utrzymującym łącznie 14 bawołów, zlokalizowanym w pobliżu Berlina (federal state Brandenburg/ district Markisch-Oderland/ Hoppegarten).
- Próbki do badań laboratoryjnych pobrano 9 stycznia. Zwierzęta zakażone padły. Wstępne podejrzenie choroby niebieskiego języka (BT) zostało wykluczone. Metodą RT-PCR wykryto obecność materiału genetycznego wirusa pryszczycy.
- Nie było przemieszczeń zwierząt ani produktów z i do gospodarstwa. Pozostałe zwierzęta w gospodarstwie zostały uśmiercone. Wokół ogniska w promieniu 3 i 10 km wyznaczono obszar zapowietrzony i zagrożony.
- Zabito zwierzęta wrażliwe w promieniu 1 km od ogniska.
- Od 11.01.2025 wprowadzono 72-godzinny zakaz przemieszczeń zwierząt, obornika i padłych zwierząt z i do gospodarstw w całej Brandenburgii.

Outbreak [DE-FMD-2025-00001](#)

Choroba i jej przyczyny

- Zakaźna i zaraźliwa wirusowa choroba **zwierząt parzystokopytnych domowych** (w tym bydła, owiec, kóz, świń) i **dzikich**.
- **Czynnik etiologiczny:**
 - ✓ wirus z rodziny Picornaviridae, rodzaj: Aphovirus
 - ✓ znanych jest siedem serotypów wirusa: A, C, O, Asia 1, SAT 1, SAT 2, SAT 3
- **Okres inkubacji:** minimum 2 dni, maksymalnie 14 dni, najczęściej od 3 do 8 dni. Zakażone zwierzęta już w okresie inkubacji wydalają wirusa zanim pojawią się u nich objawy kliniczne choroby.
- Wirus jest obecny we wszystkich wydalinach i wydzielinach. Wirus wydzielany jest ze śliną, wydychanym powietrzem i moczem już na 24 do 48 godzin przed powstaniem pęcherzy pryszczycowych.

Foot-and-mouth disease virus (FMDV)

Choroba i jej przyczyny

- **Zakażone zwierzęta wydają wirusa w dużych ilościach przede wszystkim z:**
 - ✓ płynem surowiczym z pęcherzy oraz z nabłonkiem ścian pęcherzy,
 - ✓ śliną, moczem, kałem, nasieniem, wodami płodowymi,
 - ✓ wydychanym powietrzem: ze względu na wysoce zakaźny charakter choroby, możliwość rozprzestrzenienia się drogą aerogenną wraz z aerozolem zakażonym wirusem
- **Źródłem zakażenia może być także:**
 - ✓ droga pokarmową w wyniku skarmiania skażonej karmy,
 - ✓ przemieszczanie się zakażonych zwierząt lub wszelkich produktów pochodzących od takich zwierząt, zakażonego sprzętu, pojazdów, ludzi.
- **Owady, jako biologiczne wektory nie mają znaczenia** w rozprzestrzenianiu się pryszczycy.

Choroba i jej przyczyny

- Wrażliwe zwierzęta gatunków podatnych przebywające razem ze zwierzętami u których choroba występuje w fazie klinicznej szybko ulegają zakażeniu. Rozwój choroby oraz wystąpienie objawów klinicznych można zaobserwować u nich już w czasie 3-5 dni.
- Wirus wnika do komórki i namnaża się głównie w błonach śluzowych gardła i części podniebienia miękkiego, a następnie rozprzestrzenia się wraz z krwią do miejsc predylekcyjnych gdzie tworzą się pęcherze wtórne. Wirus namnaża się w warstwie kolczystej naskórka, powoduje to lizę komórek gromadzenie się płynów wewnątrzkomórkowych i poza komórkowych, a w efekcie końcowym tworzą się zmiany pęcherzowe.
- Zakażenie u przeżuwaczy najczęściej następuje przez układ oddechowy, wirusem rozproszonym w powietrzu w postaci zakaźnego aerozolu. Wnikanie wirusa do organizmu zwierząt oraz ich zakażenie jest ułatwione przez występujące uszkodzenia skóry i błon śluzowych - otarcia, pęknięcia skóry kończyn i racic, jamy ustnej, pyska, nosa i wymion.
- Przeżuwacze są mniej wrażliwe na zakażenie przez przewód pokarmowym niż świnie, a do zakażenia drogą pokarmową konieczne są większe ilości wirusa.

Choroba i jej przyczyny

- **Transmisja wirusa z wiatrem:**

- ✓ Przenoszenie się choroby z wiatrem nad lądem odbywa się najczęściej na odległość do 10 kilometrów.
- ✓ Istnieje ryzyko transmisji wirusa z wiatrem i zakażenia zwierząt oddalonych od ogniska, pomiędzy którymi nie doszło do bezpośredniego kontaktu.
- ✓ Po uwolnieniu zakażonych aerozoli do atmosfery, tworzy się „strumień”, który ulega rozpraszaniu przez wiatr w kierunku poziomym i pionowym. Aby wystarczająco duże ilości wirusa utrzymywały się blisko powierzchni, rozpraszanie pionowe musi być ograniczone. Jednakże, w sprzyjających warunkach atmosferycznych, masy zakażonego powietrza mogą unosić się pionowo, przebywać znaczne odległości, a następnie powracać do poziomu gruntu.
- ✓ Świnie przez drogi oddechowe wydają duże ilości wirusa wraz z powietrzem, bydło natomiast jest bardzo wrażliwe na zakażenie tą drogą, aspirując zakażony aerozol. Dlatego często występującym sposobem rozprzestrzeniania choroby, jest przenoszenie się wirusa z trzody chlewnej na bydło drogą aerogenną.

Wrażliwość i przeżywalność wirusa w środowisku

- Wirus jest szczególnie wrażliwy na pH kwaśne poniżej 6.0 i zasadowe powyżej 9.0
- Wykazuje względnie wysoką oporność na czynniki fizyczne i chemiczne w zależności od pH, wilgotności i temperatury, a także od szczepu wirusa.
- Wirus zachowuje zjadliwość przez długi czas w temperaturze już 4⁰ C i w pH obojętnym. Niskie temperatury poniżej 0⁰ C konserwują wirus pryszczycy. W miejscach zaciemnionych, w wysokiej wilgotności i niskiej temperaturze wirus zachowuje długo zjadliwość.
- W kwaśnym mleku ginie po 24 godzinach, w mięśniach zwierząt po uboju w których pH obniżyło się poniżej 6, po 1 – 2 dniach. Jeśli tusze zostaną szybko schłodzone lub zamrożone zanim pH ulegnie obniżeniu, wirus może w nich przetrwać przez kilka tygodni lub nawet miesięcy w mięśniach, węzłach chłonnych i szpiku kostnym.
- Większość szczepów wirusa poddana działaniu temperatury 56°C przez 30 minut ulega inaktywacji.

Wrażliwość i przeżywalność wirusa w środowisku

- **W środowisku wirus może przetrwać w przybliżeniu:**
 - ✓ 50 dni w wodzie,
 - ✓ 74 dni na pastwisku w temperaturze 8–18°C i wysokiej względnej wilgotności,
 - ✓ 26-200 dni w glebie, na workach, sianie lub słomie, w zależności od warunków składowania i warunków klimatycznych,
 - ✓ 35 dni na kartonie, drewnie lub metalu zanieczyszczonych skażoną surowicą, krwią lub tkanką,
- **W okresie letnim wirus może zachować zjadliwość przez kilkanaście dni w glebie, ściekach lub w odchodach. W zimie okres ten wydłuża się do tygodni lub nawet miesięcy.** W glebie, oborniku oraz wysuszonych wydzielinach i wydalinach zwierząt, słomie, sierści i skórze wirus może pozostawać w pełni zjadliwy przez kilka tygodni a nawet dłużej.
- Wirus znajdujący się w płynach tkankowych lub krwi wyschniętej na różnych materiałach, przechowywanych wewnątrz pomieszczeń w temperaturze pokojowej może pozostawać zakaźny:
 - ✓ 2 tygodnie na wełnie,
 - ✓ 4 tygodnie na sierści krów,
 - ✓ 11 - 13 tygodni butach.

Wrażliwość i przeżywalność wirusa w środowisku

- **Wirus pryszczycy może przetrwać wiele miesięcy w mięsie solonym i peklowanym. Wirus izolowano z:**
 - ✓ kiełbas – do 56 dni,
 - ✓ tłuszczu szynki – do 183 dni,
 - ✓ bekonu - do 190 dni,
 - ✓ osłonek jelitowych przetworzonych, pochodzących od doświadczalnie zakażonych owiec, przechowywanych przez 14 dni w temperaturze 4°C.
- **Wirus pryszczycy zachowuje właściwości zakaźne w produktach mlecznych, przechowywanych w niskich temperaturach:**
 - ✓ w mleku i maśle – od 14 do 45 dni, w chłodni,
 - ✓ w odtłuszczonej mleku w proszku – do 2 lat.
- Pasteryzacja w 72°C przez 15 sekund, a następnie natychmiastowe, gwałtowne schłodzenie do temperatury 4,5°C, nie eliminuje całkowicie wirusa pryszczycy z mleka.

Wrażliwość i przeżywalność wirusa w środowisku

- Ponieważ wirion nie posiada otoczki lipidowej, jest wrażliwy na środki dezynfekujące kwasowe jak i zasadowe, a niewrażliwy na rozpuszczalniki organiczne (np. alkohol).
- **Skuteczne środki odkażające:**
 - węglan sodu (Na_2CO_3) roztwór 4%
 - kwas octowy (CH_3COOH) roztwór 2%
 - podchloryn sodu (NaClO) roztwór 3%
 - peroxymonosiarazan potasu ($2\text{KHSO}_5 \cdot \text{KHSO}_4 \cdot \text{K}_2\text{SO}_4$) roztwór 1%
- **Nieskuteczne środki odkażające:**
 - środki jodoforowe
 - fenol
 - czwartorzędowe związki amoniowe

Choroba i jej objawy

- **Objawy kliniczne:**

- ✓ pęcherze wypełnione płynem na skórze i błonach śluzowych w jamie ustnej, na racicach, na strzykach
 - ✓ kulawizna,
 - ✓ intensywny ślinotok,
 - ✓ gorączka,
 - ✓ apatia, osowiałość
 - ✓ u bydła mlecznego znaczący spadek produkcji mleka.
- Choroba w stadzie może występować w postaci klasycznej z pęcherzami, gorączką i kulawizną lub w postaci łagodnej ze słabo wyrażonymi objawami klinicznymi.

Choroba i jej objawy

- **U bydła** zwykle objawy są dobrze wyrażone. Pęcherze pojawiają się najczęściej na błonach śluzowych jamy ustnej, języka, policzków, dziąseł, warg i podniebienia. Przed uformowaniem pęcherza pojawia się blednięcie na niewielkim obszarze, pod którymi gromadzi się płyn. Pęcherze pękają w czasie 24 godzin od uformowania, pozostawiając wrzody powierzchniowe. Może dochodzić do rozdzielania się puszek racicowej wzdłuż koronki racic oraz do zrzucia puszek racicowej w ciągu 2-6 tygodni od zakażenia. Zwierzęta ślinią się obficie. Śmiertelność u osobników dorosłych jest zazwyczaj niska lub nie występuje wcale. U cieląt w wyniku zapalenia mięśnia sercowego (myocarditis) śmiertelność osiąga około 50%.

Czas	Rodzaj zmian
0 – 2 dni	Miejscowe zblednięcie nabłonka, tworzenie się pęcherzyków i pęcherzy.
1 - 3 dni	Pęcherze świeżo pęknięte, ze strzępkami nabłonka na krawędzi
3 - 10 dni	Pęknięte pęcherze i wrzody bez nabłonka , regeneracja postępująca od krawędzi, blizny na powierzchni po zagojonych wrzodach.
> 10 dni	Otwarte rany gdy wrzody są nadkażone, regeneracja od krawędzi.

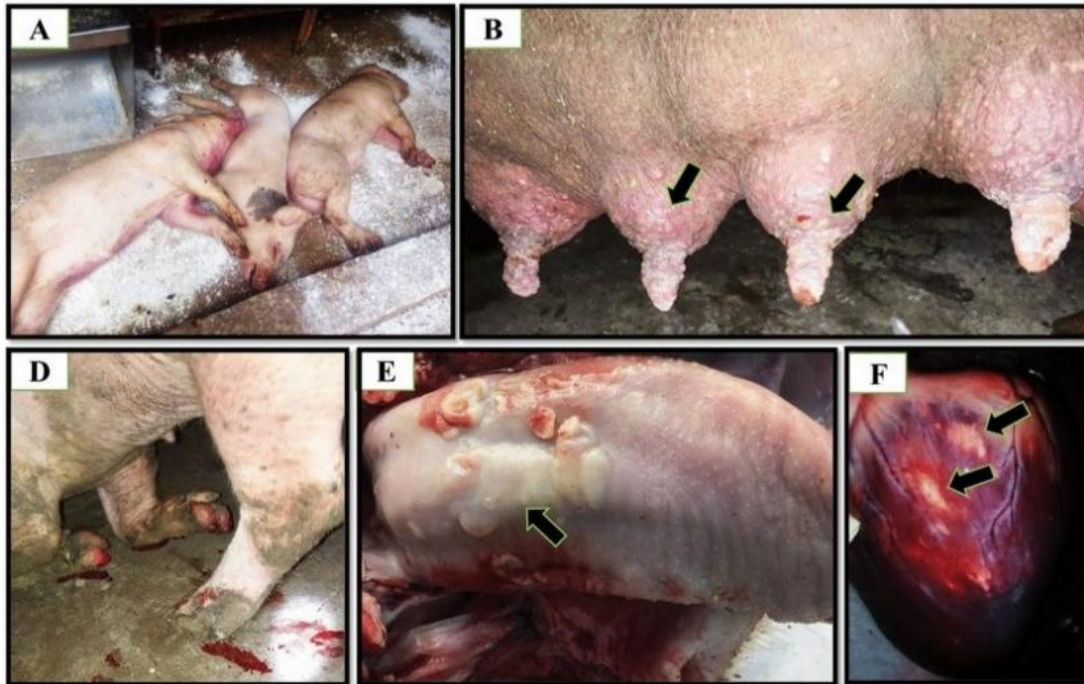
Choroba i jej objawy

- U bydła zwykle objawy są dobrze wyrażone.

Choroba i jej objawy

- **U świń:** objawy kliniczne dobrze wyrażone. Kulawizny mogą być niezauważone, jeśli zakażone zwierzęta przebywają i poruszają się po miękkim podłożu. Pęcherzyki powstają na skórze koronek racic, piętках i w szparach między racicznymi, na tarczy ryjowej. Zakażone świnię poruszają się niechętnie, często pozostają w pozycji leżącej, a zmuszone do ruchu, kuleją i chodzą opierając się na czubkach racic. U ciężarnych loch występują częste ronienia. Wśród prosiąt ssących śmiertelność jest bardzo wysoka.

Choroba i jej objawy

- **U owiec i kóz:** objawy słabo wyrażone i trudne do uchwycenia, przebieg choroby łagodny. Pęcherzyki tworzą się wokół koronki racicy oraz pomiędzy racicami, w jamie ustnej pęcherzyki małych rozmiarów mogą rozwijać się na języku oraz na dziąsłach, a ich rozwój jest szybki i z tego powodu trudny do uchwycenia. Przy ostrym przebiegu choroby obserwuje się wystąpienie nagłych kulawizn u zwierząt. Zapalnemu racic często towarzyszy wydobywanie się serowatej ropy o nieprzyjemnym zapachu. Wykrycie zmian chorobowych u owiec wymaga szczegółowego badania klinicznego wszystkich zwierząt w stadzie, w przeciwnym razie może dojść do niezauważenia choroby co spowoduje szerzenie się zakażeń.

Images

Choroba i jej objawy

- **Lokalizacja zmian:** pęcherz pryszczycowy pierwotny zlokalizowany jest w zależności od drogi wniknięcia wirusa. Jeżeli zakażenie nastąpi przez:
 - ✓ jamę ustną: pierwotny pęcherz pryszczycowy zazwyczaj będzie znajdował się na języku,
 - ✓ kończyny: pierwotny pęcherz pryszczycowy będzie się znajdował w szparze międzyracicznej lub na koronce racicy,
 - ✓ gruczoł mlekowy, np. podczas dojenia: pierwotny pęcherz pryszczycowy będzie znajdował się na strzykach,
 - ✓ drogi oddechowe: pierwotny pęcherz nie będzie dostrzegalny, ale wystąpi uogólniony proces chorobowy.
- **Aby nie pominąć szczegółów, dochodzenie należy prowadzić w określonej kolejności:**
 - ✓ badanie należy rozpocząć od zwierzęcia, z powodu którego hodowca wezwał lekarza weterynarii, zbadać okolice jamy ustnej, kończyny, wymiona. Odnotować umiejscowienie pęcherzy całych lub pękniętych, wrzody powierzchniowe i głębokie, zmiany chorobowe bliznowate lub zanikające,
 - ✓ zwierzęta będące w kontakcie zbadać w taki sam sposób,
 - ✓ na zakończenie zbadać resztę zwierząt w gospodarstwie, zwłaszcza inne gatunki podatne.

Postępowanie w przypadku podejrzenia FMD

- Choroba kategorii A+D+E wg rozporządzenia 2018/1882 podlegająca obowiązkowi zwalczania

W przypadku podejrzenia wystąpienia choroby, w tym w szczególności:

poronienia u bydła, świń, owiec i kóz, zmian o charakterze krost, pęcherzy, nadżerek lub wybroczyn na skórze i błonach śluzowych zwierząt kopytnych, ślinotoku, kulawizn, zwiększonej śmiertelności

- należy niezwłocznie **zawiadomić powiatowego lekarza weterynarii** albo najbliższy podmiot świadczący usługi z zakresu medycyny weterynaryjnej, albo wójta (burmistrza, prezydenta miasta),
- pozostawić zwierzęta w miejscu ich przebywania,
- uniemożliwić osobom postronnym dostępu do pomieszczeń lub miejsc, w których znajdują się zwierzęta podejrzane o zakażenie,
- wstrzymać się od wywożenia produktów pochodzenia zwierzęcego, zwłok zwierzęcych, pasz, wody, ściółki, nawozów naturalnych
- Udzielać Inspekcji Weterynaryjnej wszelkich wyjaśnień, które mogą mieć znaczenie dla wykrycia choroby i źródeł zakażenia oraz zapobiegania jej szerzeniu

Ochrona stad przed zakażeniem

- Zwierzęta wprowadzane do stad muszą pochodzić z wiadomego źródła
- Zwierzęta muszą być oznakowane
- W przypadku zakupu zwierząt z innych państw, muszą być zaopatrzone w świadectwo zdrowia potwierdzające ich pochodzenie i status zdrowotny (w przypadku świń także w obrocie krajowym)
- Stosowanie paszy i ściółki pochodzących z wiadomego źródła
- Zapewnienie czystości i higieny w gospodarstwie
- Nieużywanie narzędzi i sprzętów z innych gospodarstw
- Stosowanie środków dezynfekcyjnych o pH kwaśnym poniżej 6 lub zasadowym powyżej 9

Zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa biologicznego

Badania laboratoryjne

- **Badania laboratoryjne w kierunku pryszczycy wykonuje Zakład Pryszczycy w Zduńskiej Woli.**
- **Pobieranie próbek do badań:**
 - ✓ nabłonek z nieuszkodzonych lub świeżo pękniętych pęcherzy
 - ✓ płynna zawartość pęcherzy pobrana strzykawką
 - ✓ pełna krew do badań wirusologicznych
 - ✓ surowica do badań serologicznych
 - ✓ mleko od bydła w okresie laktacji,
 - ✓ nasienie od rozplodników,
 - ✓ od zwierząt padłych: próbki tkanek, w tym węzłów chłonnych, nerki, śledziony, serca, tarczycy, nadnerczy ,
 - ✓ śluz z jamy gardłowej z widocznymi fragmentami tkanki nabłonkowej, bez śladów krwi i treści pokarmowej (probang sample); od bydła owiec i kóz, gdy zachodzi podejrzenie nosicielstwa wirusa pryszczycy,

Diagnostyka różnicowa

W związku z objawami klinicznymi:

- **Choroba pęcherzykowa świń (SVD)**
- **Wysypka pęcherzykowa świń**
- **Pęcherzykowe zapalenie jamy ustnej**

Inne choroby z podobnymi objawami:

- **BVD/MD**
- **IBR- IPV**
- **Choroba niebieskiego języka (BT)**
- **Krwotoczna gorączka zwierzyny płowej (EHD)**
- **Przypadki nie związane z zakażeniami patogenami, jak np. oparzenia chemiczne lub urazy.**

Materiały pomocnicze – Eu FMD

- Literatura:

<https://eufmdlearning.works/mod/data/view.php?id=472>

Filmy Eu FMD:

- **Objawy, próbkobranie, diagnostyka:**

<https://www.youtube.com/watch?v=My3fzEgiBRw>

- **Badanie kliniczne:**

<https://www.youtube.com/watch?v=eOzG8ksVUs8>

- **Probang sample – próbkobranie:**

<https://www.youtube.com/watch?v=rBrFxpOAD7k>

Dziękuję za uwagę

